

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
Кафедра зарубіжної літератури

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
(Майя Ніколасва)
« 26 » 09 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЛІТЕРАТУРА І СИНЕРГЕТИКА

Рівень вищої освіти Другий (магістерський)

Галузь знань 03 гуманітарні науки

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізації 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська

035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька

035.055 Романські мови та літератури (переклад включно), перша – французька

035.051 Романські мови та літератури (переклад включно), перша – іспанська

Освітньо-професійні програми: Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська

Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька

Романські мови та літератури (переклад включно), перша – французька

Романські мови та літератури (переклад включно), перша – іспанська

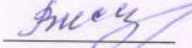
Робоча програма навчальної дисципліни «Література і синергетика» – Одеса: ОНУ, 2022. – 13 с.

Розробник:

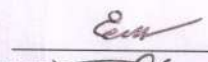
Абабіна Н.В., к.філол.н., доцент кафедри зарубіжної літератури

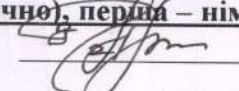
Робоча програма затверджена на засіданні кафедри зарубіжної літератури

Протокол №1 від «22» серпня 2022р.

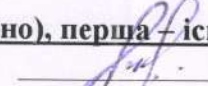
Завідувач кафедри (Валентина Силантьєва)

Погоджено із гарантом ОПІ Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська

 (Олена Карпенко)
Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька

 (Наталія Голубенко)

Романські мови та літератури (переклад включно), перша – французька
 (Маріанна Князян)

Романські мови та літератури (переклад включно), перша – іспанська
 (Людмила Гринько)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) факультету романо-германської філології

Протокол №2 від «1» вересня 2022р.

Голова НМК (Тетяна Телецька)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри зарубіжної літератури

Протокол № ___ від. “___” _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (Валентина Силантьєва)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри зарубіжної літератури

Протокол № ___ від. “___” _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (Валентина Силантьєва)

1.Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>очна форма навчання</i>	<i>заочна форма навчання</i>
Загальна кількість: кредитів – 3/3 годин – 90/90 змістових модулів – 1/1	Галузь знань <u>03 гуманітарні науки</u> Спеціальність <u>035 філологія</u> Спеціалізація: 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька 035.055 Романські мови та літератури (переклад включно), перша – французька 035.051 Романські мови та літератури (переклад включно), перша – іспанська Рівень вищої освіти: Другий (магістерський)	Дисципліна вільного вибору	
		Рік підготовки:	
		1-й	1-й
		Семестр	
		2-й	2-й
		Лекції	
		16 год.	6 год.
		Семінарські	
		14 год.	2 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		60 год.	82 год.
		Форма підсумкового контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: навчити студентів використовувати синергетичні дослідження в аналізі художнього твору; виробити новий погляд на художній текст, на характер естетичної інформації; навчити виявляти основні риси, пов'язані з переорієнтацією авторів і корекцією художнього мислення.

Завдання: обґрунтувати зв'язок технічних і гуманітарних знань, який забезпечує синергетика; розширити методи аналізу художнього твору; розкрити закономірності використання теорії самоорганізації складних систем у літературознавстві; засвоїти поняття «порядок – хаос», «закономірність – випадковість», «варіативність мислення», «кружляння», «самоорганізація процесів», які вдало проектуються на літературний матеріал.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних компетентностей:

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі лінгвістики, літературознавства, фольклористики, перекладу в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності:

ЗК01. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК03. Здатність до пошуку, опрацювання та критичного аналізу інформації з різних джерел.

ЗК07. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу

Спеціальні компетентності:

СК02. Здатність осмислювати літературу як полісистему, розуміти еволюційний шлях розвитку вітчизняного і світового літературознавства.

СК03. Здатність критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення філологічної науки. **СК04.** Здатність здійснювати науковий аналіз і структурування мовного / мовленнєвого й літературного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів.

СК07. Здатність вільно користуватися спеціальною термінологією в обраній галузі філологічних досліджень.

Програмні результати навчання:

ПР 08. Оцінювати історичні надбання та новітні досягнення літературознавства.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

знати:

- основні синергетичні поняття, які вдало проектуються на літературний матеріал;
- риси нестабільних епох та авторського світобачення;
- основні синергетичні досягнення та їх використання у вітчизняному і світовому літературознавстві;
- механізми самоорганізації особистості;

вміти:

- обґрунтовувати зв'язок технічних і гуманітарних знань, який забезпечує синергетика;
- оперувати синергетичними поняттями в аналізі художнього твору та епохи;
- використовувати синергетичні дослідження в аналізі художнього та наукового твору;
- виявляти основні риси, пов'язані з переорієнтацією авторів і корекцією художнього мислення.

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

СИНЕРГЕТИЧНІ МЕТОДИ У ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

ТЕМА 1. ВСТУП. СУЧАСНІ НАПРЯМИ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФІЛОЛОГА: ПЕРЕХІДНІСТЬ У КОНТЕКСТІ СИНЕРГЕТИКИ.

Перехідні епохи, які вже увійшли в сучасну свідомість як роки оформлення нових художньо-естетичних течій і філософських доктрин. Завдання філологів на даному етапі. Розробка проблеми перехідності з точки зору синергетичної парадигми на основі наукових досліджень І. Пригожина.

ТЕМА 2. ПРОБЛЕМА ЗАСВОЄННЯ СИНЕРГЕТИЧНОЇ МОДЕЛІ У ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ. ХАРАКТЕРИСТИКА НЕСТАБІЛЬНОГО ЧАСУ.

Особливості світосприйняття авторів. Спад інтересу до соціальної (ідеологічної) проблематики і перенесення уваги письменників на проблеми загальнолюдського і метафізичного характеру. Світ художніх систем, образів, категорій, мислення, етичних цінностей.

ТЕМА 3. МІФОПОЕТИЧНЕ МИСЛЕННЯ НА МЕЖІ ХІХ–ХХ СТОЛІТЬ. ПРОБЛЕМА ЖАНРУ І СТИЛЮ

Активне звернення письменників кризових епох до міфотворчості: причини, характеристики, закономірність, деміфологізація і прагнення до науково-детермінованого опису сучасного життя. Синтезування літературних явищ.

Літературно-естетичні експерименти у пошуках нового жанру і стилю. Перевага малих жанрових форм експериментального характеру. Імпресіоністичне світобачення. Урізноманітнення традиційних засобів художньої мови за рахунок нових течій, що розвиваються. Ліризація тексту. Відображення моменту історичної переорієнтації, криза старих форм, хаос літературних уподобань, тривала дисипація і вироблення індивідуальних авторських стратегій.

ТЕМА 4. ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ СИНЕРГЕТИЧНИХ ПОНЯТЬ.

Нелінійний світ; самоорганізація, порядок, хаос, дисипація. Художній текст як саморозвиваюча система: нелінійний характер побудови твору, динамічне поєднання взаємодіючих елементів, множинність інтерпретацій, відкритість тексту (наявність джерел саморозвитку, які відчувають на собі двосторонній вплив – з боку автора і з боку читача).

ТЕМА 5. ТВОРЧИСТЬ ПИСЬМЕННИКА ЯК СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПРОЦЕС

Написання художнього твору як синергетичний процес.

Типи самоорганізації художнього твору, які мають місце в еволюції складних відкритих динамічних систем будь-якої природи. Вироблення техніки написання художнього твору. Неврівноважені критичні стани, властиві творчій діяльності людини та їх якісні властивості: блукання в лабіринтах мислення і знань, стрибкоподібні переходи, біфуркації і відбір, самоналаштування.

ТЕМА 6. СИНЕРГЕТИЧНІ ФАЗОВІ ПЕРЕХОДИ

Сучасний світ ХХІ століття як нелінійне середовище. Типи поведінки особистості в нелінійному середовищі. Синергетика інтеграції людини як процес формування цілісної особистості. Синергетичний підхід до управління динамікою поведінки в проблемній ситуації.

Нерівновісні переходи в нелінійній системі. Людина як складна нестійка система, яка на етапах біфуркацій піддається нерівновісним фазовим переходам: синергетичні положення і практичний аналіз.

ТЕМА 7. ДИСИПАЦІЯ СВІТУ І ЛЮДИНИ В НЬОМУ

Теорія коливального контуру в епоху перехідності.

Нерівновісна свідомість: етапи трансформації, переорієнтація. Випробування вічністю і «відкритим» простором-часом. Усвідомлення себе як в одвічному, так і в реальному історичному часі. Дисипація як умова стабільності, упорядкованості. Здатність людини сприймати і засвоювати нову інформацію у нестабільний час.

«Людина розгублена» у творчості авторів межі століть.

Драматична доля людини в ситуації «межі й переходу» кінця ХІХ – початку ХХ ст. Пошук свого місця в житті. Проблема збереження себе у хаотичному світі.

ТЕМА 8. ТИПИ САМООРГАНІЗАЦІЇ.

Самоорганізація як шлях до впорядкування внутрішньої системи. Кооперативність і когерентність підсистем у природі і суспільстві. Самоорганізація відкритих нелінійних систем як перехід у нову якісну структуру.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Усього	Очна форма				Заочна форма				
		у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п/с	лаб	ср		л	п/с	лаб	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1 СИНЕРГЕТИЧНІ МЕТОДИ У ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ										
ТЕМА 1. ВСТУП. СУЧАСНІ НАПРЯМИ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФІЛОЛОГА: ПЕРЕХІДНІСТЬ У КОНТЕКСТІ СИНЕРГЕТИКИ.	10	2			8	12	2			10
ТЕМА 2. ПРОБЛЕМА ЗАСВОЄННЯ СИНЕРГЕТИЧНОЇ МОДЕЛІ У ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ. ХАРАКТЕРИСТИКА НЕСТАБІЛЬНОГО ЧАСУ.	10		2		8	10				10
ТЕМА 3. МІФОПОЕТИЧНЕ МИСЛЕННЯ НА МЕЖІ ХІХ-ХХ СТОЛІТЬ. ПРОБЛЕМА ЖАНРУ І СТИЛЮ	12	2	2		8	10				10
ТЕМА 4. ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ СИНЕРГЕТИЧНИХ ПОНЯТЬ.	8	2	2		4	10				10
ТЕМА 5. ТВОРЧІСТЬ ПИСЬМЕННИКА ЯК СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПРОЦЕС	12	2	2		8	12	2			10
ТЕМА 6. СИНЕРГЕТИЧНІ ФАЗОВІ ПЕРЕХОДИ	12	2	2		8	10				10
ТЕМА 7. ДИСИПАЦІЯ СВІТУ І ЛЮДИНИ В НЬОМУ	12	2	2		8	14	2	2		10
ТЕМА 8. ТИПИ САМООРГАНІЗАЦІЇ.	12	2	2		8	12				12
Підсумкове заняття	2	2								
Усього годин	90	16	14		60	90	6	2		82

5. Теми семінарських занять: для очної форми

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Основні синергетичні дослідження І. Пригожина та їх використання у літературознавстві	2
2	Тема 2-3. Світосприйняття авторів у нестабільну епоху	2
3	Тема 4. Синергетичні поняття в художньому творі	2
4	Тема 5. Процес написання художнього твору у контексті синергетики	2
5	Тема 6. Особистість у нелінійному середовищі	2

6	Тема 7. «Людина розгублена» у творчості авторів межі століть.	2
7	Тема 8. Типи самоорганізації особистості	2
	ВСЬОГО	14

для заочної форми

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 7-8. Особистість у нелінійному середовищі. Типи самоорганізації.	2
	ВСЬОГО	2

6. Теми практичних занять

Практичні заняття навчальним планом не передбачені.

7. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття навчальним планом не передбачені.

8. Самостійна робота для очного і заочного

№ з/п	Назва теми/ види завдань	Кількість годин очне/заочне
1	ТЕМА 1. Перехідні епохи: оформлення нових художньо-естетичних течій і філософських доктрин / Стендова доповідь (виступ на семінарі: для очного – Тема 2, для заочного – Тема 8).	8/10
2	ТЕМА 2. Синергетичні ідеї в гуманітарних науках / письмове повідомлення (перевірка індивідуальна)	8/10
3	ТЕМА 3. Малі жанрові форми на перетині століть / доповідь (виступ на семінарі: для очного – Тема 3, для заочного – Тема 8)	8/10
4	ТЕМА 4. Синергетичні поняття нелінійного світу / презентація (виступ на лекції)	4/10
5	ТЕМА 5. Неврівноваженість і критичність процесу написання художнього твору / цитатна добірка із статей дослідників – за списком літератури (перевірка індивідуальна)	8/10
6	ТЕМА 6. Людина як складна нестійка система: синергетичні положення і практичний аналіз / аналітична таблиця (перевірка індивідуальна)	8/10
7	ТЕМА 7. «Людина розгублена» / проблемно-ситуативне повідомлення на семінар (для очного – Тема 7, для заочного – Тема 8)	8/10
8	ТЕМА 8. Самоорганізація у моєму житті / есе (перевірка індивідуальна)	8/12
	РАЗОМ	60/82

Оцінювання самостійної роботи. В оцінювання входить глибина висвітленої теми, орієнтація у матеріалі, орієнтування на обрані джерела, ступінь науковості. Робота оцінюється в межах 100 б. Для заочної форми навчання усі види самостійної роботи обов'язкові. Для очної – за потребою, якщо студент пропустив певну тему або бажає підвищити свій бал.

9. Методи навчання

Лекція, семінар, пояснення, евристична бесіда, проблемна бесіда, інструктаж, презентація.

10. Форми контролю і методи оцінювання

Поточний контроль: відповіді на семінарах, усне і письмове повідомлення на лекції (семінарі), доповідь, есе, складання аналітичних таблиць, цитатна добірка із дослідницьких джерел, стендова доповідь.

Періодичний: бланкове тестування.

Підсумковий контроль: залік.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач освіти	
Відмінно	у повному обсязі володіє системними знаннями про основні синергетичні поняття, які використовуються у літературознавстві, глибоко та всебічно розкриває основні синергетичні досягнення, адаптовані до літератури, демонструє високі знання механізмів самоорганізації особистості	вільно оперує синергетичною термінологією і вдало використовує її в аналізі художнього твору, формує висновки і узагальнення стосовно їхньої специфіки й місця в літературному процесі; аргументовано визначає місце синергетичних досліджень в аналізі художнього й наукового тексту, проявляє творчий підхід та ініціює нові шляхи розв'язання літературних проблем, використовуючи при цьому основну та додаткову літературу; зразково виконує контрольні тестові завдання; може оцінити результати власної практичної діяльності
Добре	досить повно володіє системними знаннями про основні синергетичні поняття, які використовуються у літературознавстві, під час усних виступів та письмових відповідей обґрунтовано розкриває основні синергетичні досягнення, адаптовані до літератури, використовуючи при цьому здебільшого основну літературу; при аналізі механізмів самоорганізації особистості не вистачає достатньої глибини та аргументації; самостійно аналізує, узагальнює і систематизує отримані знання, але допускає при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки	має стійкі навички синергетичного аналізу художнього твору, може визначити специфіку й місце в літературному процесі, але в основному застосовує стандартні види аналізу; більшість тестових завдань виконує правильно
Задовільно	на репродуктивному рівні володіє знаннями про основні синергетичні поняття, які використовуються у літературознавстві, або відтворює певну частину даного матеріалу з елементами логічних зв'язків; називає основні терміни	під час виділення суттєвих ознак тексту в контексті синергетики має ускладнення; у процесі аналізу художнього твору проявляє елементарні, нестійкі навички; правильно виконує половину контрольних тестових

	значні ускладнення під час виділення суттєвих їх ознак, виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків	причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків виявляє непослідовність
Незадовільно з можливістю повторного складання	синергетичними поняттями володіє поверхово; еволюцію розвитку синергетичних досягнень розкриває безсистемно; не може обґрунтувати та аргументовано пояснити проблему використання синергетичних досліджень у літературознавстві; допускає суттєві помилки під час відповіді.	при аналізі тексту синергетичні явища відтворює погано, недостатньо розкриває їх сутність; уміння та навички аналізу творів у контексті синергетики відсутні, тому тексти аналізує фрагментарно, без узагальнень та висновків, допускає при цьому суттєві неточності; окремі тестові завдання виконує за допомогою викладача
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не володіє матеріалом по зв'язку синергетики з літературознавством	виконує лише елементи синергетичного аналізу твору та тестових завдань, потребує постійної допомоги викладача

11. Питання для поточного та періодичного контролю

1. Які синергетичні методи використовуються у літературознавстві?
2. Що передбачає відкрита система?
3. Як характеризується нерівновісність дисипативної структури?
4. Що являє собою фрактал?
5. Які особливості має біфуркація?
6. Що називають аттрактором? Яку роль він відіграє у самоорганізації системи?
7. Які функції виконують хаос і порядок?
8. За яких умов може відбуватися самоорганізація?
9. Які ви знаєте параметри порядку?
10. Що таке самовиховання і самоконтроль?
11. У чому суть саморозвитку системи та які умови необхідні для її самоорганізації?
12. Чи кожна людина здатна до самоорганізації?
13. Яким чином синергетична система здатна набувати нової структури і властивості?
14. Чому для складної відкритої системи важлива велика кількість альтернативних шляхів розвитку?
15. Що відбувається у момент біфуркації? Чи можна спрогнозувати результат біфуркації? Від чого це залежить?
16. У чому новизна розуміння ролі хаосу в саморозвитку нерівновісних систем?
17. Чому при участі хаосу стає можливим зародження порядку?
18. Які механізми самоорганізації визначає синергетика?
19. Які типи самоорганізації ви знаєте?
20. Продемонструйте принципи синергетики на прикладі будь-якої події у вашому житті.
21. Що дає людині синергетичний підхід у мистецтві?
22. Як співвідносяться між собою філософська категорія «розвиток» і синергетичне поняття «саморозвиток»?
23. Що означає основний тезис синергетики «Світ безперервно встановлюється»?
24. До чого може привести закриття системи від зовнішніх впливів, обмеження контактів з оточуючим середовищем у нестабільний час?

25. Чому неможливо спрогнозувати поведінку системи на довгий час?
26. Які умови необхідні для самоорганізації?
27. Як проходить процес виникнення порядку з хаосу? Наведіть приклад.
28. Як проявляє себе феномен резонансу в момент творчого відкриття?
29. Як співвідносяться поняття «організація» і «самоорганізація»?
30. Як трактувалися поняття порядку і хаосу у класичній науці?

12. Розподіл балів, які отримують студенти для очного

Поточний контроль							Періодичний контроль (Тестовий)	Фінальний бал
C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7		
100	100	100	100	100	100	100	100	100

Поточний контроль на очному передбачає оцінювання за 7 семінарів – по 100 б. кожний. Для підвищення балу студент може виконати додатково самостійну роботу з однієї або кількох тем. Кожний вид роботи оцінюється в межах 100 б. Фінальна оцінка становить середнє арифметичне усіх зазначених видів роботи.

для заочного

Поточний контроль							Періодичний контроль (Тестовий)	Сума балів
T1 с.р.	T2 с.р.	T3 с.р.	T4 с.р.	T5 с.р.	T6 с.р.	C1		
100	100	100	100	100	100	100	30	100

На заочному поточний контроль передбачає оцінювання за 6 видів самостійної роботи з тем 1-6 +1 семінар (Т. 7-8). Кожний вид роботи оцінюється в межах 100 б. Фінальна оцінка становить середнє арифметичне усіх зазначених видів роботи.

Періодичний контроль на очному і заочному однаковий.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Абабіна Н.В. Література і синергетика : навч. посіб. Одеса, 2021. 150 с.

14.Рекомендована література

Основна

1. Будз В. П. Самоорганізація суспільної дійсності в контексті її антропологічних засад та аксіологічних чинників. Монографія. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський нац-й ун-т імені В. Стефаника», 2017. 522 с.
2. Добронравова І.С. Постнекласичне знання як процес – форми організації та самоорганізації. Філософія освіти. К., 2011. № 1–2 (10). С. 220–230.
3. Добронравова І. С. Практична філософія науки. Суми : Університетська книга, 2017. 352 с

Додаткова

1. Батечко Н. Методологія освітології: синергетичний аспект. *Освітологічний дискурс*. Київ, 2017. № 1–2. С. 16– 27.
2. Борщук Є.М. Системний підхід і синергетика. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.1. С. 344–347.
3. Воронкова В. Г. Місце і роль синергетики у пізнанні соціальних процесів та розвитку сучасного суспільства. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2012. № 48. С. 5–24.
4. Трифонова О.М. Сучасна наукова картина світу через призму синергетики. *Наукові записки: Кропивницький*, 2016. С. 201–207.
5. Циба В. Синергетичні ідеї формування сфери свідомості особистості. *Освіта регіону*. Київ, 2011. № 5. С 26–27.

15.Електронні інформаційні ресурси

Наукова бібліотека ОНУ:

– загальний електронний каталог НБ ОНУ – <http://lib.onu.edu.ua/ru/elektronnyj-katalog/>

– інформаційно-бібліографічний відділ НБ ОНУ – <http://lib.onu.edu.ua/ru/vyrtualnaya-spravochnaya-sluzhba/>

Електронна бібліотека "УКРАЇНІКА" <http://irbis-nbuv.gov.ua>

Електронна бібліотека дисертацій <https://www.dissercat.com>